

В. Г. Панченко,
к. і. н., директор "Агентства розвитку Дніпра"

ТРАНСФОРМАЦІЯ ІНСТРУМЕНТІВ КЛАСИЧНОГО ПРОТЕКЦІОНІЗМУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА: КОНФЛІКТ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

V. Panchenko,
PhD, The Director of Dnipro Development Agency

TRANSFORMATION OF INSTRUMENTS OF CLASSICAL PROTECTIONISM
IN THE CONTEMPORARY GLOBAL ECONOMY CONTEXT:
THE CONFLICT OF THEORY AND PRACTICE

У статті досліджується трансформація інструментів класичного протекціонізму в неопротекціоністські. Доведено, що в той час, як для країн, що розвиваються, рекомендується лібералізація з метою доступу до "вигід" доктрини вільної торгівлі в її старому варіанті, розвинені країни, що визнають безробіття і низькі темпи економічного зростання детермінуючими проблемами сучасного етапу їхнього розвитку, використовують модифіковані інструменти протекціонізму.

Transformation of instruments specific to classical protectionism to neo-protectionist ones is studied in the article. It is demonstrated that while for developing countries liberalization is recommended, in order to open access to "benefits" of the free trade doctrine in its old version, developed countries, recognizing unemployment and low rates of economic growth as the problems determining the current phase of their development tend to use modified instruments of protectionism.

Ключові слова: економічна політика, міжнародна торгівля, протекціонізм, вільна торгівля, неопротекціонізм.

Key words: economic policy, international trade, protectionism, free trade, neo-protectionism.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

У цілому, норми торговельної політики, які прийняті та відстоюються передовими країнами, ґрунтуються на двох різних теоретичних напрямках. Для країн, що розвиваються, рекомендується лібералізація з метою доступу до "вигід" доктрини вільної торгівлі в її старому варіанті. Що стосується економік розвинених країн, то тут серйозною проблемою вважається повсюдне безробіття і низьке зростання, вирішення якої вбачається у використанні стратегічної торгівлі у варіанті "Нової теорії торгівлі", де зробилася спроба увести в обіг ефект масштабу. Однією зі значних змін було врахування впливу зростаючих прибутків від масштабу на структуру

міжнародної торгівлі і взаємні вигоди країн від неї. Пов'язаний із цим момент стосувався розміру фірм і структури ринку, які мали запутаний зв'язок із можливим ефектом масштабу, що потребувало уваги до цього питання в літературі. Всі ці аргументи пронизують політичні кроки на рівні не тільки міжурядових торговельних угод, а й багатосторонніх торговельних установ таких, як СОТ, де позиція цих країн часто домінує.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Умови торгівлі знову з'явилися в літературі як вагомий інструмент для доказу несправедливості торгівлі для країн, що розвиваються. Опираючись на реальні тенденції постійного зниження обсягів торгівлі товарами, П. Пребіш (1968) і Х. Зінгер (1950) висунули зна-

менну тезу про постійне скорочення торгівлі країн — виробників і експортерів первинних товарів. Емпіричні дані на підкріплення цієї гіпотези було надано в звіті ГАТТ про міжнародну торгівлю 1956 року [1] про фактори, що пояснюють відсутність попиту на товари, які експортуються напівіндустріальними країнами до ринків передових країн. Причини включали падіння обсягів або низькі обсяги імпортованих компонентів у виробництві у передових країнах внаслідок технологічних змін. Індустріалізація є значним фактором того, що експорт напівіндустріальних країн у довгостроковій перспективі зростатиме навіть повільніше, ніж експорт неіндустріальних країн.

Одним з основних факторів була низька ціна і еластичність попиту від прибутків для цих видів експорту з країн, що розвиваються, до ринків розвинених країн. Подальший доказ аргументу про торгівлю і недорозвиненість надали Р. Нурксе [2], Х. Зінгер, а також Г. Мюрдаль [3]. Р. Нурксе підкреслив, що протекціонізм у сільському господарстві передових країн, а також слабкість попиту на ресурси (як первинні, так і проміжні товари), що імпортуються з менш розвинених країн, є факторами, що сприяють недорозвиненості. Розглядаючи іноземні інвестиції в країни, що розвиваються, Х. Зінгер охарактеризував ту шкоду, якої зазнають приймаючі країни не лише від падіння експортних цін і погіршення умов торгівлі для країн — виробників первинної продукції, а й від відтоку коштів до сфери послуг і для повернення іноземних інвестицій. Х. Зінгер вважав, що іноземні інвестиції опосередковано створюють базу для експортоорієнтованого виробництва первинних товарів, тим самим унеможливаючи альтернативний шлях розвитку в цих країнах, оснований на індустріалізації. Для Г. Мюрдаля (1957) "несприятливі наслідки" інвестицій у відкриті економіки переважають "ефекти розповсюдження", якщо такі є [4].

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Прогрес теорії торгівлі та політики обійшов стороною питання політичного плану, що цікавлять більшість країн, зокрема в сфері розвитку. Так, торговельна політика, яку відстоювали економісти, що належать до магістрального неklasичного напрямку, ґрунтується лише на умовах парето-оптимуму на великій кількості ринків, якого можливо досягти при вільній торгівлі. В літературі, присвяченій умовам "другого кращого", всі відхилення від конкурентної рівноваги розглядаються як "викривлення" з точки зору найоптимальнішого парето-оптимуму. Прогнозовано, що політичні висновки з вищезгаданих положень не мають нічого спільного з реальністю. На відміну від того, що заявлено в цих теоріях, мало що було досягнуто для забезпечення політики безконфліктного міжкраїнового діалогу в сфері вільної торгівлі. Вищезгадані теорії очевидно не спроможні стати таким посібником для політиків, який обходить територію конфліктних інтересів, пов'язаних із торгівлею, будь то між країнами та всередині країн. Окреслене актуалізує дослідження трансформації інструментів класичного протекціонізму в сучасних умовах світового господарства з позиції породжувального конфлікту теорії та практики.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Що стосується передових країн, де ці теорії розвиваються в офіційних колах навіть сьогодні, зростання показників безробіття, а також надмірна пропозиція товарів вітчизняного виробництва часто пов'язуються з викривленнями ринку праці (войовничість профспілок і жорстке регулювання зарплати, імміграція, відсутність професійних навичок), дешевими закордонними товарами (виробленими за кордоном з використанням дешевої праці, аутсорсингу) і навіть із переоціненою іноземною валютою (у тому числі китайським юанем станом на сьогодні). При цьому не приділяється уваги недостатності внутрішнього попиту, яка залишається детермінуючим стримувальним фактором в розвинених країнах.

Доцільно навести приклади глобального режиму торгівлі, який є доволі аномальним і дискримінаційним, щойно він стосується партнерів країни, що розвивається. Одним із репрезентативних прикладів є односторонній підхід, від початку закладений у діяльність регіональних торговельних блоків, включаючи НАФТА і ЄС. У статті XIV ГАТТ було положення, оновлений варіант якого увійшов до СОТ. Воно допускає відміну пункту про режим найбільшого сприяння для митних союзів і зон вільної торгівлі за умови, що єдиний зовнішній тариф членів союзу далі не підвищуватиметься.

Робилися спроби обґрунтувати зростання кількості домовленостей про преференційну торгівлю, назвавши їх формою "відкритого регіоналізму", яка підводить до фази повної лібералізації торгівлі. Прикметно, що регіональні домовленості про торгівлю (наприклад, НАФТА) є процесом, за допомогою якого держава-гегемон нерідко спромагається в більш простий спосіб задовольнити свої чисельні торговельні вимоги до інших, слабших країн, ніж через мультилатералізм. На подібного роду тиск з погрозою позбавлення доступу до ринку великих індустріалізованих країн слабші країни навіть відповіли контрзаходами, влаштувавши альтернативні торговельні форуми, подібні SAPTA (Південно-азійська зона вільної торгівлі) в Південній Азії або МЕРКОСУР у Латинській Америці.

Незважаючи на початкові цілі, поставлені на уругвайських раундах переговорів з торгівлі для отримання вигід від ефективності через усунення торговельних бар'єрів між країнами, багаті індустріальні країни змогли запровадити різні нетарифні бар'єри. Вони включають різноманітні субсидії для сільського господарства, промисловості та інноваційної діяльності в цих країнах. Також використовуються антидемпінгові положення, аби повністю усунути потенціальні загрози від імпорту з країн, що розвиваються, для виробників з багатих країн. Переговори на рівні міністрів, що слідували за уругвайськими раундами, виявили точки розбіжностей між членами, і при цьому країни, що розвиваються, намагалися чинити спротив тиску з метою змусити їх прийняти умови ведення торгівлі, які від початку передбачали преференції на користь розвинених країн. Тут можна згадати про невиконані обіцянки міністерського раунду в м. Доха (2001 р.) стосовно допуску до сільськогосподарського ринку, особливо у передових країнах.

Розширення порядку денного переговорів, а не консолідація попередньо включених до нього проблем,

було центральним питанням більш ранніх переговорів на конференції міністрів у Сінгапурі (1996 р.). До порядку денного намагались включити питання інвестицій, політики конкуренції, державних закупівель, полегшення торгівлі, стандартів праці та навколишнього середовища. Країни, що розвиваються, у свою чергу, не були ані готові, ані схильні включати всі ці вимоги, які у більшості походили від розвинених країн, до існуючих рамок СОТ. Зустріч на рівні міністрів у Канкуні (2003 р.) також не змогла дійти згоди з основних питань, включаючи проблеми, поставлені в Досі та Сінгапурі. Наприклад, вказувалось на те, що розділ із сільського господарства є і дуже великим, і недостатньо великим. Суперечності стосувалися того, чи починати переговори з питань, поставлених у Сінгапурі і чи є для цього консенсус. Були зауваження до тексту про доступ до несільськогосподарського ринку, включаючи опис формули зниження тарифів і обов'язковості секторальних угод (нульові тарифи для всіх видів продукції усередині конкретно визначених секторів) для всіх членів.

Деякі міністри, які мали текст ініціативи щодо бавовни (т.зв. бавовняна ініціатива), не розглянули пропозицію поетапної ліквідації субсидій і одночасного надання субсидій країнам для компенсації африканським виробникам; ряд країн Африки і Карибського басейну, зокрема, заявили, що проект майже не містить положень про особливий та диференційований режим стосовно країн, що розвиваються. А на офіційному сайті СОТ було написано: "... для країн, як розвинених, так і тих, що розвиваються, виглядає іронічною висловлена стурбованість, що негативні настрої знищують те, що вони назвали можливими значними результатами в таких сферах як сільське господарство, яке має особливо важливе значення для країн, що розвиваються".¹

Ознаки суперечностей між країнами-членами на тлі "агресивної односторонності" з боку більш сильних країн вийшли на поверхню в ході тривалих переговорів СОТ. Тут можна згадати про безрезультативність перемовин угоди "мультифібр" (МФУ) стосовно текстилю, скорочення охоплення продукції (з положенням ЄС щодо "градації" ("graduation")) на умовах GSP², зведення особливого та диференційованого режиму для всіх країн, що розвиваються, до "пунктів про найкращі умови" і таке інше. Навіть після поетапної ліквідації МФУ 1 січня 2005 р. за згоди СОТ, розвинені країни бажають обмежити імпорт з таких країн, як Китай.

Особливі норми регулювання для текстилю та одягу ГАТТ передбачає винятки стосовно текстилю та одягу, які забезпечують індустріально розвинутим країнам можливість встановлення квот на ці види товарів на основі угоди "мультифібр", яка існує з 1974 р. Захисні положення угоди можуть застосовуватися її учасниками якщо існує загроза руйнування внутрішнього ринку внаслідок імпорту; за рішенням Уругвайського раунду ГАТТ квоти МФА будуть поступово скасовуватися протягом десяти років, а тарифи знижуватися, тобто загальні нормативні правила ГАТТ щодо текстилю й одягу наберуть чинності з 2004 р. ГАТТ покликає викону-

вати три функції: впливати на державну зовнішньоекономічну політику розробкою правил міжнародної торгівлі; бути форумом для переговорів, які сприяють лібералізації і передбачуваності торговельних відносин; опікуватися врегулюванням спорів. ГАТТ спрямовує свою діяльність проти всіх видів протекціонізму, крім митних тарифів. З метою зниження тарифів, які на початок діяльності ГАТТ у багатьох країнах були занадто високими, створено систему тарифних переговорів.

Тактика сильної руки, застосовувана передовими країнами всередині і зовні СОТ, продовжувала доминувати, підкріплювана ніколи не виконуваними обіцянками щодо більшого допуску до ринку сільського господарства, текстилю і одягу, а також пересування фізичних осіб в якості постачальників послуг. Крім того, міжнародні фінансові організації, включаючи МВФ, Світовий банк і навіть контрольований "великою десяткою" (G-10) Банк міжнародних розрахунків, продовжили здійснювати контроль і запроваджувати регулювання в інтересах фінансових груп, які мають значний вплив на формування глобальної торгівлі.

Для передових країн важливо не втратити "експортні платформи" в країнах з дешевою працею і таким чином захистити ПІІ та інші форми фінансів у цих регіонах. Водночас країнам, що розвиваються, які все ще залишаються основними постачальниками сировини у решту світу, також іноді списуються борги, що також захищає кредитні установи. Це є ціною за подальше відкриття торгівлі цими країнами, сплативши яку країни-кредитори зможуть легко повернути суму списаного боргу у вигляді експортного прибутку.

Дослідження екологічного неопротекціонізму як форми ідеологічного та інституційного неопротекціонізму дозволяє відслідкувати еволюцію детермінант конкурентоспроможності країни, адже в разі, якщо прийняті екологічні норми ефективно врегульовують вплив зовнішніх екологічних чинників, їх можна розглядати як ще один показник порівняльних переваг факторозабезпеченості. В такому випадку слід очікувати, що розвинуті країни можуть втратити свої порівняльні переваги перед країнами, що розвиваються в тих галузях виробництва торговельних товарів, де собівартість продукції зростатиме, в основному, в результаті запровадження жорстких екологічних стандартів/правил, за інших рівних умов.

Проте екологічні стандарти, в основному, не підвищуються в однаковій мірі, навіть якщо темпи економічного зростання країн є майже однаковим. Звичайно, жорсткість екологічних норм, як правило, позитивно корелює з показником густоти населення, з рівнем урбанізації, а також (можливо, більше для країн з середнім рівнем доходу, але для інших — негативно) з рівнем доходів на душу населення. Наприклад, видобуток природних ресурсів в межах міста чи популярної курортної зони, скоріше за все, підлягатиме більш жорсткому регулюванню, ніж видобуток у віддалених, безлюдних районах; а сільськогосподарські хіміки, швидше за все, будуть обкладатися великими екологічними податками,

¹ Більш докладно див. офіційний веб-сайт СОТ: http://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/min03_e/min03_14sept_e.htm and see the World Trade and Development Report 2003: Cancun and Beyond, 2003. New Delhi: Research and Information System (RIS) Academic Foundations.

² GSP — (Good Storage Practice WHO) — правила якісної практики зберігання.

якщо такі сільськогосподарські угіддя будуть знаходитися близько до міських районів, або коли відбуватиметься надмірне використання хімікатів.

Можна зробити висновок, що ресурсозабезпечені країни з невеликою кількістю населення мають, відповідно, знизити екологічні стандарти і підвищувати лише невелику їх частину, або ж підвищувати їх у меншому обсязі по мірі росту доходів, ніж бідні на ресурси густонаселені країни з таким же рівнем доходів на душу населення та такими ж темпами зростання. Крім того, ресурсозабезпечені країни з невеликою кількістю населення (наприклад, Австралія), є відносно більш урбанізованими з великим неторговельним сектором, а отже їхня концентрація на несировинній діяльності лише у декількох великих містах означає, що запроваджені жорсткі екологічні стандарти, швидше за все, більше застосовуються у основних міських промислових секторах, ніж у більш віддалених сировинних виробництвах.

Таким чином, повернення преференцій, а отже, і преференційної політики, стимулюватиме посилення експортних можливостей для забезпечених ресурсами країн та їх сировинних виробників. Адже продукція та виробничі процеси, стаючи екологічно чистішими через приведення у відповідність до місцевих стандартів та преференцій, стає більш конкурентоспроможною перед продукцією розвинених країн на ринках інших країн з високими доходами, де преференції для "екологічно чистих" продуктів знаходяться на стадії зміцнення.

На сучасному етапі розвитку міжнародних економічних відносин політика поступово переорієнтовується на подолання зовнішніх екологічних загроз з метою вирівнювання граничних соціальних, а не приватних, доходів та витрат на кожен вид діяльності. Водночас слід відмітити, що екологічній політиці властиві вади неефективності. Так, уряд нерідко відтермінує чи просто нехтує потребою підвищувати стандарти, до чого закликає суспільство. З часом, коли він (уряд) все ж вживає певних заходів, це відбувається через застосування інструментів надмірної та/або необдуманого командно-адміністративної політики, економічні витрати від якої значно перевищують реальні результати покращення навколишнього середовища. Частково це відбувається через брак консультацій з питань політики, але більша частина таких випадків пов'язана з лобіюванням інтересів зацікавлених груп. Слід акцентувати на недосконалостях Рамкової конвенції про зміну клімату, метою якої є зниження викидів вуглекислого газу рівномірно у всіх країнах (принаймні у країнах ОЕСР). Вважаємо, що доречнішим було б почати зі зменшення вже існуючих дисбалансів на енергетичних ринках країн ОЕСР. Наприклад, зниження субсидій у вугільну промисловість та обмеження імпорту одночасно поліпшили б і стан економіки, і навколишнє середовище.

Важливим наслідком зниження традиційних бар'єрів на шляху міжнародної торгівлі та інвестицій є те, що внутрішня політика підтримки заміщує попередньо існуючу підтримку галузей за рахунок альтернативних заходів. За умов поміркованої екологічної політики існує можливість, що дотації у цю сферу залишаться на незмінному рівні. Така постановка питання пояснює, чому згідно з Постановою Ради Європейського союзу (наприклад, № 2078/92) дозволяються екологічні субсидії

у сільське господарство, включаючи субсидії на зниження рівня використання добрив та пестицидів з метою заохочення застосування екологічно безпечних методів виробництва, заохочення використання сільськогосподарської техніки, щоб відповідати стандартам виробництва, які вже є сумісними з навколишнім середовищем, а також надання допомоги органічному сільському господарству. Ці заходи "зеленої скриньки" (як їх стали називати в ході Уругвайського раунду торговельних переговорів) з часом, ймовірно, стануть більш значимими, замінюючи певним чином заходи традиційного протекціонізму. Таким чином, контроль за їх зростанням може бути настільки ж важливим, як і моніторинг обіцяного зниження традиційної прикордонної охорони з метою уникнення випадків несанкціонованих інтервенцій.

Іншим наслідком міжнародної економічної інтеграції є те, що зацікавлені сторони починають зосереджувати свою увагу на альтернативних причинах відмінності у порівняльних витратах, в тому числі на внутрішніх екологічних та технічних стандартах продукту чи виробничого процесу, порівнюючи їх з міжнародними. Причиною цього є не лише бажання скоротити адміністративні та контрольні витрати на приведення у відповідність з міжнародними стандартами, а також боротьба з величезним ризиком поширення екзотичних шкідників та хвороб в результаті збільшення обсягів торгівлі між країнами. Це також призводить до відсутності гармонізованих стандартів, через що у виробників у країнах з високим рівнем стандартів виникає занепокоєння, що їх витрати на виробництво у деяких галузях є вищими, ніж у країнах з більш низьким рівнем стандартів, таким чином роблячи їх менш конкурентоспроможними.

Це породжує дві групи факторів впливу на виробників у країнах з високим рівнем стандартів. На національному рівні, неконкурентоспроможні галузі прагнуть до зниження стандартів та/або захисту від імпорту з країн з низьким рівнем стандартів. Задля запобігання зниження стандартів, прихильники високих стандартів, як правило, намагаються задовольнити їх потребу у захисті від дешевого імпорту, оскільки це може зменшити супротив національних компаній проти високих стандартів в країні, а також посилити стимулювання для іноземних компаній та їх урядів прийняти більш високі стандарти. Проте, оскільки така торговельна політика є одночасно і дискримінаційною, і протекціоністською, вона розглядається як порушення положень ГАТТ, і, тим самим, підриває стабільність глобальної торговельної системи. У випадку розгляду першої справи такого роду у ГАТТ (суперечка між США та Мексикою щодо ембарго США на імпорт тунця з метою захисту дельфінів) рішенням суду було постановлено скасувати обмеження на імпорт.

Коли проект групи захисників тварин щодо заборони використання американськими риболовами сітей для ловлі тунця у північно-східних тихоокеанських водах, у які часто потрапляють дельфіни, був прийнятий у вигляді закону, значно зріс обсяг мексиканського імпорту тунця, таким чином ці групи вирішили також домогтися дозволу на накладення ембарго на імпорт тунця. Заборона на імпорт була надзвичайно жорстким заходом, особливо враховуючи той факт, як частина споживачів

в США переймаються процесом вилування тунця. Після того, як ГАТТ постановив, що заборона на імпорту порушує умови легальної торгівлі Мексики, було розроблено альтернативне рішення. Зрештою, заборона на імпорту була відмінена, але було введено стандарт маркування банок з метою захисту дельфінів.

Таким чином, американські споживачі могли вирішити самостійно, чи переплачувати за банки з таким маркуванням, а мексиканські риболови мали вирішувати, чи витратити додаткові кошти на виробництво та приведення продукції у відповідність до стандартів американського ринку, щоб продавати сертифіковані товари за вищою ціною. Якби ГАТТ постановив інше рішення, то інші країни отримали б можливість використовувати торгові обмеження і в односторонньому порядку вводити стандарти однієї нації на продукцію іншої. Це неминуче призвело б до збільшення кількості торговельних суперечок.

Інша група факторів впливу, розроблена країнами з високими стандартами, включає вплив на міжнародному рівні, а саме для створення чи підвищення мінімальних міжнародних екологічних стандартів. З причин, зазначених вище, стандарт, що може здаватися необхідним з точки зору однієї країни, може бути розцінений як зловживання з точки зору інших країн, особливо це стосується населення в країнах з відносно високим рівнем забезпеченості природними ресурсами на душу населення. Таким чином, останні мають зацікавленість у тому, щоб переконати попередніх не наполягати на введенні міжнародних стандартів. З метою урегулювання цих процесів, в ході Уругвайського раунду було прийнято Угоду про технічні бар'єри у торгівлі та Угоду про застосування санітарних та фітосанітарних заходів.

Члени СОТ мають право застосовувати свої власні стандарти, якщо вони не суперечать Угодам про технічні бар'єри у торгівлі та застосування санітарних та фітосанітарних заходів, які передбачають заборону використання незаконних заходів обмеження торгівлі. Угода про застосування санітарних та фітосанітарних заходів встановлює чіткі та детальні права та обов'язки для захисту довкілля та безпеки харчових продуктів, а також заходи щодо запобігання поширення шкідників чи хвороб серед тварин та рослин. У ній викладені процедури контролю за продукцією, обробки та переробки, оцінки ризику та допустимі максимальні рівні вмісту пестицидів та деяких харчових добавок на основі вже погоджених міжнародних стандартів. Країни-члени можуть приймати більш високі стандарти за власним бажанням, але тільки якщо вони є науково обґрунтованими.

Угода про технічні бар'єри у торгівлі та Угода про застосування санітарних та фітосанітарних заходів дозволяють урядам оскаржити через Орган з врегулювання суперечок СОТ рівень безпеки харчових продуктів іншої країни чи інші технічні вимоги, засновані на доказах, які підтверджують їх неправомірність. Так, наприклад, Канада свого часу оскаржувала застосування Австралією санітарних заходів, що забороняли імпорту лосося. Європейським союзом забороняв імпорту яловичини, виробленої з використанням гормонів росту, зазначивши, що така заборона стосується і вітчизняних виробників, а тому не порушує положення національного режиму ГАТТ. Натомість США стверджують, що

гормони не є шкідливими для людини, а тому стандарт ЄС є дискримінаційним і маркування має бути достатньою умовою для захисту споживачів.

Показово, що протягом 50 років існування ГАТТ не виникало практично жодної формальної торговельної суперечки щодо санітарних та фітосанітарних заходів, тому що обмеження імпорту країни з метою захисту людини, здоров'я і життя рослин було важко оскаржити в рамках попередніх угод ГАТТ. Протягом перших 18 місяців після створення СОТ, навпаки, сім офіційних скарг було подано у відповідності з процедурами СОТ з врегулювання спорів. Угода про застосування санітарних та фітосанітарних заходів, таким чином, направлена на допомогу тим експортерам сільськогосподарської продукції, які стикаються з надмірними обмежувальними бар'єрами на потенційних експортних ринках за кордоном, а також на зменшення компенсацій тим виробникам, які користуються захистом від заборони імпорту на підставі карантину, що не може бути визнано як порушення. В останньому випадку, зняття необґрунтованих імпорتنих бар'єрів може підвищити внутрішній добробут споживачів більше, ніж може завдати шкоди добробуту внутрішніх виробників, а також підвищити добробут виробників за кордоном (звичайні доходи від лібералізації торгівлі).

ВИСНОВКИ

Стрілки годинника скоріше повернулися назад, оскільки сили, що виступають за лібералізацію торгівлі, знаходяться в країнах, що розвиваються, а не в розвинутих країнах, де продовжують домінувати протекціоністські субсидії. Країни-партнери з різних таборів за критерієм розвиненості економік дедалі активніше починають зосереджувати свою увагу на альтернативних детермінантах відмінності у порівняльних витратах, в тому числі на внутрішніх екологічних та технічних стандартах продукту чи виробничого процесу (у порівнянні із міжнародними).

Відсутність гармонізованих стандартів призводить до того, що у виробників у країнах з високим рівнем стандартів виникає занепокоєння, що їхні витрати на виробництво у деяких галузях є вищими, ніж у країнах з більш низьким рівнем стандартів, таким чином роблячи їх менш конкурентоспроможними. Це актуалізує визнання екологічного неопротекціонізму як форми ідеологічного та інституційного неопротекціонізму. В разі, якщо прийняті екологічні норми ефективно врегульовують вплив зовнішніх екологічних чинників, їх можна розглядати як ще один показник порівняльних переваг факторозабезпеченості. В такому випадку слід очікувати, що розвинуті країни можуть втратити свої порівняльні переваги перед країнами, що розвиваються в тих галузях виробництва торговельних товарів, де собівартість продукції зростатиме, в основному, в результаті запровадження жорстких екологічних стандартів / правил, за інших рівних умов.

Література:

1. Haberler G. Terms of Trade and Economic Development / G. Haberler // Economics of Trade and Development / J.D. Theberg. — London and New York: John Wiley and Sons, 1968. — P. 453—527.

2. Nurkse R. Patterns of Trade and Development / R. Nurkse. — Oxford, UK: Blackwell, 1962. — 673 pp.

3. Myrdal G. Economic Theory and Underdeveloped Regions / G. Myrdal. — London: Duckworth, 1957. — 548 pp.

4. Singer H. The Distribution of Gains Between Investing and Borrowing Countries / H. Singer // American Economic Review, Papers and Proceedings. — 1950. — Vol. 40. — P. 473—485.

5. Резнікова Н.В. Проблема економічного розвитку та зростання в контексті подолання глобальних асиметрій / Н.В. Резнікова, О.А. Іващенко // Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка. — 2016. — Т. 21, Вип. 1. — С. 55—59.

6. Резнікова Н.В. Глобальна економічна взаємозалежність: сучасна парадигма та детермінанти модифікації: монографія / Н. В. Резнікова. — К.: Вістка, 2013. — 455 с.

7. Eurobarometer 69: 2. The Europeans and globalisation [Electronic resource] // The European Commission. — 2008. — Mode of access: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb69/eb69_globalisation_en.pdf

8. Scheve K. Public opinion, international economic integration, and the welfare state [Electronic resource] / K. Scheve, M. Slaughter. — 2006. — Mode of access: https://www.researchgate.net/publication/228384848_Public_Opinion_International_Economic_Integration_and_the_Welfare_State

9. Mayda A.-M. Why are Some People (and Countries) more Protectionist than Others? / A.-M. Mayda, D. Rodrik // European Economic Review. — 2005. — Vol. 49. — P. 1393—1430.

10. Bello W. The twin debacles of globalization: Stage For Counteroffensive Against Globalization [Electronic resource] / W. Bello. — Mode of access: <https://ratical.org/co-globalize/TDofG.pdf>

11. Bello W. Deglobalization: Ideas for a New World Economy / W. Bello. — London: Zed Books, 2004. — 176 pp.

12. Druker F.P. Management Challenges for the 21st Century / F.P. Druker. — New York: Harper Business, 1999. — 224 pp.

13. Bhagwati J. Protectionism: The Ohlin Lectures / J. Bhagwati. — Cambridge, Massachusetts & London: The MIT Press, 1988. — 147 p.

14. Довгаль Е.А. Протекціонізм и фритредерство: эволюция от противостояния к компромиссу / Е.А. Довгаль // Вісн. Харк. держ. екон. ун-ту. — X., 2001. — № 3 (19). — С. 26—28.

15. Довгаль О. А. Економічний протекціонізм: аналіз світового досвіду / О. Довгаль // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна. — Економічна серія. — Харків, 2002. — № 564. — С. 220—222.

16. Довгаль О. А. Протекціонізм і лібералізм у процесі глобалізації світової економіки (Питання теорії і методології): монографія / О.А. Довгаль; Нар. укр. акад. — Х.: Вид-во НУА, 2004. — 320 с.

17. Філіпенко А.С. Міжнародні економічні відносини: політика: підручник / А.С. Філіпенко. — К.: ВПЦ "Київський університет", 2015. — 431 с.

References:

1. Theberg, J.D. (1968), Economics of Trade and Development, John Wiley and Sons, London and New York, UK and US.

2. Nurkse, R. (1962), Patterns of Trade and Development, Blackwel, Oxford, UK.

3. Myrdal, G. (1957), Economic Theory and Underdeveloped Regions, Duckworth, London, UK.

4. Singer, H. (1950), "The Distribution of Gains Between Investing and Borrowing Countries", American Economic Review, Papers and Proceedings, vol. 40, pp. 473—485.

5. Reznikova, N. and Ivaschenko, O. (2016), "The Problem of economic development and growth in the context of overcoming global asymmetries", Visnyk Odes'koho natsional'noho universytetu. Serii : Ekonomika, vol. 21, no. 1, pp. 55—59.

6. Reznikova, N. (2013), Hlobal'na ekonomichna vzaiemozalezhnist': suchasna paradyhma ta determinanty modyfikatsii [Global economic interdependence: the modern paradigm and determinants of modification], Vistka, Kyiv, Ukraine.

7. The official site of European Commission (2008), "Eurobarometer 69: 2. The Europeans and globalisation", [Online], available at: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb69/eb69_globalisation_en.pdf (Accessed 28 August 2017).

8. Scheve, K. and Slaughter, M. (2006), "Public opinion, internationaleconomic integration, and the welfare state", [Online], available at: https://www.researchgate.net/publication/228384848_Public_Opinion_International_Economic_Integration_and_the_Welfare_State (Accessed 27 August 2017).

9. Mayda, A.-M. and Rodrik A.-M. (2005), "Why are Some People (and Countries) more Protectionist than Others?", European Economic Review, vol. 49, pp. 1393—1430.

10. Bello, W. (2002), "The twin debacles of globalization: Stage For Counteroffensive Against Globalization", [Online], available at: <https://ratical.org/co-globalize/TDofG.pdf> (Accessed 24 August 2017).

11. Bello, W. (2004), Deglobalization: Ideas for a New World Economy, Zed Books, London, UK.

12. Druker, F.P. (1999), Management Challenges for the 21st Century, Harper Business, New York, US.

13. Bhagwati, J. (1988), Protectionism: The Ohlin Lectures, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts & London, UK.

14. Dovhal', E. (2001), "Protectionism and free trade: the evolution from confrontation to compromise", Vinyk Kharkivs'koho derzhavnoho ekonomichnoho universytetu, no. 3 (19), pp. 26—28.

15. Dovhal', E. (2002), " Economic protectionism: analysis of the world experience", Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu imeni V.N. Karazina, Ekonomichna serii, no. 564, pp. 220—222.

16. Dovhal', E. (2004), Protektsionizm i liberalizm u protsesi hlobalizatsii svitovoi ekonomiky (Pytannia teorii i metodolohii) [Protectionism and liberalism in the globalization of the world economy (theory and methodology)], Vydavnytstvo NUA, Kharkiv, Ukraine.

17. Filipenko, A.S. (2015), Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny: polityka [International economic relations: policy], VPTs "Kyivs'kuj universytet", Kyiv, Ukraine. *Стаття надійшла до редакції 29.08.2017 р.*